

UUDISTUNUT LAPSENHUOLTOLAKI

Hannele Tolonen - Kirsikka Linnanmäki

ALMA TALENT - Helsinki 2020

Tilaa Uudistunut lapsenhuoltolaki Alma Talent Shopista: shop.almatalent.fi

Copyright © 2020 Alma Talent Oy ja tekijät
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

ISBN 978-952-14-4016-8
ISBN 978-952-14-4017-5 (verkkokirja)

Kansi: Outi Pallari
Taitto: Marja-Leena Saari

Paino: BALTO print Liettua 2020

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

Alkusanat

Tvärminnen eläintieteellisellä tutkimusasemalla Hangon merimaisemissa kokoontuu vuosittain perhe- ja jäämistöoikeuden tutkijoita ja muita asiantuntijoita. Ilman tämän seminaarin antamaa virikettä tuskin olisi tätä teostakaan, ainakaan tällaisessa muodossa. Näistä tapaamisista tiesimme yhteisen kiinnostuksemme lapsenhuoltoasioihin ja -menettelyihin. Seminaarissa käyty keskustelu sysäsi myös käyntiin yhteistyömme tämän kirjan kirjoittamiseksi.

Käsitteistä päädyttiin lopulta viimeistelemään koronapandemian leimaamina kuukausina. Välillä löysimme itsemme matkustusrajoitusten eri puolilta, ajoittain taas menivät kirjastojen ovet kiinni. Poikkeustila vaati uusia suunnitelmia ja työskentelytapoja. Kasvokkaiset tapaamiset vaihtuivat pitkiin puhelinpalavereihin, joissa muokkasimme yhdessä kirjoittamiamme lukuja.

Yhteiset, lämpimät kiitoksemme haluamme lausua käsikirjoituksen jaksoja eri vaiheissa ystävällisesti lukeneille ja kommentoineille professori (emeritus) *Markku Helinille*, professori *Tuula Linnalle*, dosentti *Kaijus Ervastille*, tutkijatohtori *Sanna Mustasaarelle*, käräjätuomari *Marjo Naapille*, käräjätuomari *Pia Hansson-Anttoselle* ja asianajaja *Tanja Heiskaselle*. Antamanne arvokas palaute auttoi suuresti esityksen kehittämisessä. Alkuvaiheen tärkeistä keskusteluista ja hankkeen idean herättelystä kiitämme juridiikan sisältöpäällikkö *Arja Lappeteläistä*. Erityiset kiitokset ansaitsevat meitä eri käänteissä ja käsikirjoituksen viimeistelyssä varmoin, ripein ottein auttanut kustannustoimittaja *Aino Raunio* sekä teoksen taitosta huolehtinut *Marja-Leena Saari*.

Alkusanat

Tämä matka on ollut antoisa ja hauska, mistä kiitämme toisiamme. Rakkaat kiitokset kuuluvat vielä kotijoukoillemme, joiden kärsivällisyyttä eniten koeteltiin. Nuorimmainen lapsista osallistui projektiin myös valiten kirjan kannen värin, tietenkin iloisen keltaisen.

Vaasassa ja Espoossa lapsen oikeuksien päivänä 20.11.2020

Hannele Tolonen

Kirsikka Linnanmäki

Sisällys

ALKUSANAT	V
LYHENTEET	XV
1 JOHDANTO	1
<i>Hannele Tolonen – Kirsikka Linnanmäki</i>	
1.1 Aluksi	1
1.2 Rakenne ja aineisto	2
1.3 Teoksen lukijalle	4

YLEINEN OSA

2 LAPSENHUOLTOLAIN LÄHTÖKOHDAT JA UUDISTETUT SÄÄNNÖKSET	11
<i>Hannele Tolonen – Kirsikka Linnanmäki</i>	
2.1 Uudistuksesta ja käsitteistä	11
2.1.1 Uudistuksen tausta	11
2.1.1.1 Lapsenhuoltolain taustaa	11
2.1.1.2 Aikaisemmista uudistuksista	13
2.1.1.3 Ihmisoikeuksien vaikutuksesta	15
2.1.1.4 Muita muutospaineita	19
2.1.2 Uudistuksen lähtökohdat ja keskeinen sisältö	20
2.1.3 Lapsen etu	22
2.1.3.1 Oikeudellisia ja muita ulottuvuuksia.	22

Sisällys

2.1.3.2	Yleinen lasten etu ja yksilöllinen lapsen etu . . .	26
2.1.3.3	Objektiivinen ja subjektiivinen näkökulma lapsen etuun	27
2.1.3.4	Oikeusperustaisuus ja hyvinvointi- perustaisuus näkökulmina lapsen etuun . . .	29
2.1.3.5	Lapsen edun mukaisuus vai lapsen edun vastaisuuden torjuminen?	33
2.1.3.6	Johtopäätöksiä uudistuksen valossa.	34
2.1.4	Muita käsitteitä.	35
2.1.4.1	Lapsi.	35
2.1.4.2	Huoltajuuteen, vanhemmuuteen ja lapsen asumiseen liittyviä käsitteitä.	37
2.1.4.3	Perhe-elämä	40
2.1.4.4	Sosiaalitoimi.	41
2.1.4.5	Kuuleminen, mielipide ja toivomukset . . .	41
2.2	Yleiset säännökset (1 luku)	42
2.2.1	Yleistä	42
2.2.2	Huollon tarkoitus ja sisältö	44
2.2.2.1	Taustaa.	44
2.2.2.2	Täydennykset huollon sisältöön	47
2.2.2.3	Lapsen muiden tärkeiden ihmissuhteiden vaaliminen	50
2.2.2.4	Suojeleminen väkivallalta, hyväksikäytöltä ja huonolta kohtelulta.	55
2.2.2.5	Yhteenvedo	57
2.2.3	Tapaamisoikeus ja haittaamisen kieltö	59
2.2.3.1	Tapaamisoikeuden tarkoitus ja sisältö. . . .	61
2.2.3.2	Velvollisuus myötävaikuttaa tapaamis- oikeuden toteutumiseen	63
2.2.3.3	Kieltö haitata lapsen ja toisen vanhemman välistä suhdetta	65
2.2.4	Huoltajat	68
2.2.4.1	Huoltajan henkilö ja huollon kesto.	68

2.2.4.2	Huoltajan tehtävät: lapsen osallisuuden vahvennus	70
2.2.4.2.1	Täydennykset huoltajan päätösvallan piiriin	72
2.2.4.2.2	Huoltajan velvollisuudet lapsen osallisuuden turvaamisessa	73
2.2.4.3	Huoltajien yhteistoiminta	81
2.2.5	Ilmoitus aiotusta muutosta	84
2.2.5.1	Yleistä ilmoitusvelvollisuudesta	85
2.2.5.2	Ilmoitusvelvollisuuden ulottuvuus	85
2.2.5.3	Asuinpaikasta päättäminen ja ilmoitusvelvollisuuden merkitys	87
2.2.6	Huoltajan esteellisyys ja edunvalvojan määrääminen	91
2.2.6.1	Taustaa	91
2.2.6.2	Esteellisyyden edellytykset ja edunvalvojan määrääminen	92
2.3	Huoltajat ja tapaamisoikeus (2 luku)	100
2.3.1	Yleistä	100
2.3.2	Vanhempien avioliiton merkitys	102
2.3.3	Vanhemmuuden vahvistamisen ja kumoamisen vaikutus huoltoon	105
2.3.4	Sopimismahdollisuuksien laajentuminen	110
2.3.4.1	Huolto ja asuminen	113
2.3.4.2	Tietojensaantioikeus	118
2.3.4.3	Vuoroasuminen	121
2.3.4.3.1	Vuoroasumisen täytäntöönpanosta	124
2.3.4.3.2	Vuoroasuminen ja elatus	126
2.3.4.4	Tehtävien jako	128
2.3.4.5	Yhden vanhemman sopimusmahdollisuudet	130
2.3.5	Lapsen tapaamisoikeudesta sopiminen	131
2.3.6	Vuoroasumisen ja tapaamisoikeuden ehdoista sopiminen	134

Sisällys

2.3.7	Sopimuksen vahvistaminen sosiaalitoimessa	143
2.3.7.1	Vahvistamisen yleiset lähtökohdat	143
2.3.7.2	Vahvistamisen edellytykset	145
2.3.7.3	Tarvittavat suostumukset	149
2.3.8	Sopimus lapsen huollosta ennen lapsen syntymää . .	151
2.3.9	Tuomioistuimen päätös	151
2.3.10	Tarkemmat määräykset vuoroasumisesta ja tapaamisoikeudesta	155
2.3.11	Tapaamisten valvonta	160
2.3.11.1	Tausta ja määritelmät	160
2.3.11.2	Tuen ja valvonnan edellytykset	164
2.3.11.3	Määräyksen tai sopimuksen kesto	167
2.3.11.4	Käytännön toteutuminen	168
2.3.11.5	Valvojan henkilöstä ja vastuusta	169
2.3.12	Erityinen tapaamisoikeus	171
2.3.12.1	Lapsen perhepiirin laajentuminen	171
2.3.12.2	Erityisen läheisyyden edellytys	174
2.3.12.3	Määräyksen sisältö ja vaikutukset	178
2.3.13	Tapaamisoikeuden turvaaminen	179
2.3.13.1	Uhkasakko	179
2.3.13.2	Vieraannuttamisesta	182
2.3.14	Huoltoasian ratkaiseminen	184
2.3.14.1	Lapsen edun etusija	185
2.3.14.2	Huoltomuodon valinta	188
2.3.14.3	Asuminen ja tapaamisoikeus	190
2.3.14.4	Vanhempien yksimielisyyden etusija	196
2.3.15	Lapsen toivomukset ja mielipide	198
2.3.16	Huostassapidon vaikutus huoltoasian ratkaisuun .	201
2.3.17	Ratkaisun muuttaminen	205
2.3.18	Huoltajat ja tapaamisoikeus: kokoavat johtopäätökset	207
2.4	Oikeudenkäynti (3 luku)	210
2.4.1	Johdanto	210
2.4.2	Oikeuspaikka	213
2.4.3	Vireillepano ja puhevalta	216
2.4.3.1	Hakijoiden piiri ja sen täydennykset	216

2.4.3.2	Lapsenhuoltoasioiden lähtökohdista	219
2.4.3.3	Lapsen prosessiasemasta huoltoasiassa.	220
2.4.4	Hakemuksen hylkääminen kirjallisessa menettelyssä	225
2.4.5	Käsittelyn joutuisuus.	231
2.4.6	Asiaan osallisten kuuleminen	235
2.4.7	Lapsen henkilökohtainen kuuleminen tuomio- istuimessa	239
2.4.7.1	Taustaa.	239
2.4.7.2	Uudistukset kootusti	244
2.4.7.3	Edellytykset lapsen henkilökohtaiselle kuulemiselle	245
2.4.7.4	Lapsen kuulemisen toteuttaminen ja asiantuntija-avustaja	252
2.4.7.5	Kuulemisperiaate lasta henkilökohtaisesti kuultaessa	259
2.4.7.6	Muita kysymyksiä.	261
2.4.8	Selvityksen hankkiminen sosiaalilautakunnalta	263
2.4.9	Selvityksen tekijän kuuleminen.	272
2.4.10	Väliaikaiset määräykset	275
2.5	Tuomioistuinsovittelu (lapsenhuoltolain 3 a luku ja TuomSovL 10 §)	280
2.5.1	Johdanto.	280
2.5.2	Vuoden 2014 uudistus	285
2.5.3	Vuoden 2019 uudistus – asiantuntija-avun käyttö laajenee	287
2.5.3.1	Asiantuntija-avun järjestämisestä	287
2.5.3.2	Asiantuntija-avustajan pätevyys- vaatimuksista	290
2.5.3.3	Asiantuntija-avun korvaamisesta.	291
2.5.4	Tuomioistuinsovittelulakiin tehdyt muutokset	292

ERITYINEN OSA

3 EPÄMUODOLLINEN OIKEUDENKÄYNTI? PROSESSIN PERUSPILARIT UUDISTETUN LAPSENHUOLTOLAIN NÄKÖKULMASTA 299

Hannele Tolonen

3.1 Johdanto	299
3.1.1 Lapsenhuoltoasioiden lähtökohtia	299
3.1.2 Kysymykset ja rajaukset	304
3.2 Lyhyt vertailu perusmuotoiseen riita-asiaan	307
3.2.1 Dispositiivisen riita-asian lähtökohdista	307
3.2.2 Keskeisiä käsitteitä	308
3.3 Lapsenhuoltoasian prosessuaalisista erityis- piirteistä	310
3.3.1 Indispositiivisuus	310
3.3.2 Lapsenhuoltoasiat hakemusasioina	313
3.3.3 Keskeiset eroavuudet: yhteenveto	319
3.4 Tosiseikoista ja niihin vetoamisesta	321
3.5 Vaatimistaakasta ja vaatimusten muuttamisesta	326
3.6 Näytön esittämisestä ja selvitysvelvollisuudesta	333
3.7 Yhteenveto ja johtopäätökset	343

4 LAPSEN OSALLISUUS LAPSENHUOLTO- OIKEUDENKÄYNNISSÄ 345

Hannele Tolonen

4.1 Johdanto	345
4.2 Lapsen osallisuuden lähtökohdat huolto- oikeudenkäynnissä	349
4.2.1 Menettelyllinen ja aineellinen osallisuus	349
4.2.2 Lapsen kielto-oikeus täytäntöönpanoasiassa	354
4.2.3 Lapsen ja huoltajan eturistiriita, LOK ja EIT	358

4.3 Kaitsijat lapsen prosessipoluilla	368
4.3.1 Osallistumisen tavoitteista.	368
4.3.2 Huoltajat, vanhemmat ja muut läheiset aikuiset . .	371
4.3.3 Tuomioistuin	374
4.3.3.1 Lapsen välitön vai välillinen kuuleminen – vaiko molemmat?	374
4.3.3.2 Asiantuntija-avustaja ja tukihenkilö	380
4.3.3.3 Selvityksen tekijän suullinen kuuleminen . .	382
4.3.4 Osallisuus sosiaalitoimen selvitystä tehtäessä	385
4.3.5 Yhteenvedo eri tehtävien ulottuvuudesta	387
4.4 Johtopäätökset	388
5 RIITAIKUUS, RIIDATTOMUUS JA SOVITTELU	
LAPSENHUOLTOASIOISSA	393
<i>Kirsikka Linnanmäki</i>	
5.1 Aihe ja kysymyksenasettelu	393
5.2 Eräitä lähtökohtia	394
5.3 Riidattomuudesta lapsenhuoltoasiassa	398
5.3.1 Sopimusvapaudesta sekä tutkimis- ja selvittämis- velvollisuudesta.	398
5.3.2 Menettelystä	399
5.4 Riitautumisesta ja riita-asian käsittely- järjestyksestä	402
5.5 Sovittelu oikeudenkäynnin vaihtoehtona	404
5.6 Asian elinkaari	413
5.7 Lopuksi	417
LÄHTEET	421
OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	449
ASIAHAKEMISTO	451